

4. Новиков Д.А. Статистические методы в педагогических исследованиях (типовые случаи) / Д.А.Новиков. – М. : МЗ-Пресс, 2004. – 67 с.
5. Образцов П.И. Методы и методология психолого-педагогического исследования / Павел Иванович Образцов. – СПб. : Питер, 2004. – 268 с.
6. Стадненко Н.М. Формирование положительного отношения к учебно-трудовой деятельности у учащихся вспомогательной школы / Под ред. Н.М.Стадненко. – К. : Рад.школа, 1982. – 102 с.
7. Ушакова И.П. Некоторые вопросы воспитания прилежания у умственно отсталых школьников / И.П.Ушакова // Вопросы обучения и воспитания умственно отсталых школьников. – Л. : Наука, 1968. – С.72-79. – (Ученые записки ЛГПИ им. Герцена. Т. 345.).

Анотація

У статті представлені результати дослідно-експериментальної роботи з реалізації моделі впровадження експериментальної методики професійної діяльності вчителя початкової школи з формування позитивного ставлення першокласників до навчання.

Аннотация

В статье представлены результаты экспериментально-исследовательской работы по реализации модели внедрения экспериментальной методики профессиональной деятельности учителя начальной школы по формированию положительного отношения первоклассников к обучению.

Summary

In the given article, the author presents the results of research-experimental work, the aim of which was the implementation of the model introduction of an experimental methods of a professional activity of a primary school teacher to form a positive attitude to first-year pupils' teaching.

Ключові слова: вчитель початкової школи, професійна компетентність учителя початкової школи щодо формування позитивного ставлення першокласників до навчання, модель впровадження експериментальної методики.

Ключевые слова: учитель начальной школы, профессиональная компетентность учителя начальной школы по формированию положительного отношения первоклассников к обучению, модель внедрения экспериментальной методики.

Key words: Key words: primary school teacher, professional competence of a primary school teacher to form a positive attitude to first-year pupils' teaching, model introduction of an experimental methods.

Подано до редакції 23.09.13.

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, проф.Курлянд З.Н.

УДК 378; 371

© 2013

Браславська О.В.

ОСУЧАСНЕННЯ ШКІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ – ЇЇ ПРОФІЛІЗАЦІЯ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Профільне навчання – основними векторами якого є диференціація, варіативність, багатопрофільність, взаємовплив загальної, допрофесійної і професійної освіти – найповніше реалізує принцип особистісно зорієнтованого навчання, що значно розширює можливості учня у виборі подальшого власного освітнього напрямку, який відповідає різноманітності його задатків і здібностей, індивідуальним нахилам до того чи іншого виду діяльності відповідно до властивих йому пізнавальних потреб, використовуючи всі умови для індивідуального розвитку. Визначений зміст освіти у пропонованому підході варіативний, різнорівневий, індивідуалізований. Учень отримує можливість не лише працювати в індивідуальному темпі, а й стати справжнім суб'єктом процесу навчання, адже він обирає зміст, форми й методи роботи, завдання, які необхідно виконати та темп навчання. Процес навчання стає дійсно особистісно орієнтованим, відбувається диференціація навчального матеріалу.

Основними завданням сучасної географічної освіти є формування особистості школяра, адаптованої до швидкого темпу розвитку суспільства з урахуванням її природних здібностей, інтересів, бажань та потреб через формування географічної культури як елементу світогляду й діяльності. Вимоги, що висуваються до профільної підготовки з географії можуть бути реалізовані в тому випадку, коли в процесі освіти враховуватимуться такі її аспекти: суспільний, соціально-психологічний, педагогічний, науковий, діяльнісний.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Проблема професійного самовизначення, якому сприяє профільна освіта є досить актуальною на сучасному етапі розвитку суспільства. Вона є об'єктом досліджень О.Головахи, І.Кона, В.Оссовського, Б.Федоришина, Н.Самоукиної, Т.Титаренко та ін., які вказують на потребу визначення нових завдань у практиці професійної підготовки учнівської молоді. Нині важливо зрозуміти та організувати процес професійного самовизначення молоді не тільки як подію суспільного, а й як подію особистого життя, як важливий етап самореалізації внутрішнього потенціалу особистості через професію [2]. На нашу думку, саме ці положення повинні бути концептуальною основою безперервної педагогічної освіти. На думку вчених, дослідників А.Алексюка,

П. Воловика, Н. Ничкало, С. Сисоєвої безперервна педагогічна освіта пов'язана з пізнанням людиною себе, своїх інтересів, здібностей, містить у собі всі ланки, починаючи з дошкільного виховання, середньої загальноосвітньої школи, вищої школи, післядипломної освіти (професійна освіта, вищі навчальні заклади, система підвищення кваліфікації), неформальної освіти. І. Зязюн зазначає, що смислом і метою будь-якої освіти є Людина в постійному (впродовж життя) розвитку, а кінцевим підсумком освіти є внутрішній стан людини на рівні потреби пізнавати нове, здобувати знання, виробляти матеріальні і духовні цінності, допомагати ближньому.

Разом з тим, процес європейської інтеграції який дедалі помітніше впливає на всі сфери життя держави, не оминув і освіти. Україна, визначивши напрямки на входження в освітній та науковий простір Європи, здійснює удосконалення освітньої діяльності у контексті європейських вимог, працює над практичним приєднанням до Болонського процесу. Важливий момент цих дій – можливість врахувати всі досягнення учня, а не тільки навчальне навантаження, наприклад, участь у наукових дослідженнях, предметних олімпіадах тощо. Отже, загалом визначальними сучасними критеріями освіти підрастаючих поколінь є якість їх підготовки, де одне з важливих місць відводиться профільному навчанню. Основними завданнями профільного навчання визначено:

- виховати патріотично спрямовану особистість з високою національною гідністю і свідомістю, глибоким знанням української мови та своєї історії, а також однієї з іноземних мов; – допомогти учням середніх шкіл зробити правильний вибір майбутньої професії; – привчати учнів до вибору групи предметів для поглибленого вивчення; – сприяти вчителям і батькам більш цілеспрямовано вивчати і розвивати природні задатки учнів; – забезпечити диференціацію навчання на рівні навчального плану; – привернути увагу учнів до більш цілеспрямованого самовивчення своїх можливостей, критичного їх самоаналізу і на цій основі забезпечити самовибір найбільш оптимальних навчальних форм; – гуманізувати навчальний процес, максимально адаптувати навчання до реальних інтелектуальних і рукотворно-фізичних здібностей учнів на старшому ступені школи; – максимально зінтегрувати середню і професійну школи, підготувати випускників шкіл до успішного продовження навчання у вищих навчальних закладах різних рівнів акредитації, а також у професійно-технічних училищах; – диференціювати старший ступінь школи залежно від профільності навчання; - гімназія – соціально-гуманітарний, художньо-естетичний та фізкультурно-військовий напрями; - лицей – природничо-математичний, соціально-гуманітарний напрями; - реальна школа – виробничо-технологічний напрям; - залежно від кількості учнів у районі можуть функціонувати й інші види шкіл: спортивна і музична, школа мистецтв, спеціалізовані школи тощо [1].

Саме старша школа покликана створювати умови для підготовки молоді до виконання своїх соціальних функцій, а також до подальшого продовження освіти. Для учнів старших класів пропонуються курси за вибором (не навчальні курси, які входять до складу профілю навчання), з допомогою яких здійснюється поглиблення і розширення змісту профільних предметів. Курси за вибором створюються за рахунок варіативного (шкільного та регіонального) компонента змісту освіти, а їх кількість є достатньою для вибору учнем декількох обов'язкових.

В 9-10 класах вивчення географії здійснюється в рамках обов'язкових курсів "Економічна і соціальна географія України", "Географія світу", які включають інваріантний складник змісту і за рахунок варіативної частини відповідно до специфіки навчального закладу чи класу. Географами-науковцями, методистами, практиками пропонуються різні курси для вивчення географії у класах з різними профілями. Зокрема Н.Бєскова і В.Бойко визначають, що географічна освіта у своїй варіативній частині профільного навчання включає такі географічні курси, які найбільш суттєво пов'язані з профілем школи і сприяють поглибленню знань учнів, ознайомлюють з методичними аспектами дослідницької роботи, надають практичних вмінь. Ними запропоновано програми для різноманітних профілів, зокрема для філологічного – "Країнознавство", "Географія культури світу"; для суспільно-гуманітарного – "Країнознавство", "Географія населення з основами демографії", "Політична географія"; для фізико-математичного і технологічного – "Конструктивна географія"; для хіміко-біологічного та екологічного – "Геоєкологія", "Взаємодія суспільства і природи"; для медичного – "Медична географія, для природничого – "Глобальна географія", "Геоєкологія", "Загальна географія", "Країнознавство".

Формулювання цілей статті... Мета даної статті полягала в описі можливих варіантів навчальних програм для профільної освіти школярів. Нами було розроблено навчальну програму "Рекреаційна географія" саме для природничого напрямку профільної освіти, так як ми вважаємо, що ці знання допоможуть учневі більш глибоко зацікавитися географією, пізнати не лише фізико-географічну характеристику різних регіонів Землі, а й усвідомити важливість цих знань на практичному рівні так як саме природні й соціальні ресурси є головною складовою у процесі відновлення фізичних, моральних та інших сил людини, або можуть бути використані для туризму, відпочинку, лікування, оздоровлення.

Виклад основного матеріалу дослідження... Рекреаційна географія як наука сформувалася наприкінці 60-х – на початку 70-х рр. ХХ ст. на межі фізичної, соціально-економічної, медичної географії, географії населення та краєзнавства і туризму. Тому головним її завданням є визначення рекреаційного районування і встановлення функцій територій, зміни їх в часі й під впливом діяльності людини, значення для розвитку різних галузей економіки, екологічно правильного використання соціальних, природних рекреаційних ресурсів, які повинні охоронятися державою. В Україні є різноманітні рекреаційні ресурси, де на першому місці стоїть той

фактор, що уся територія нашої держави розташована в смузі кліматичного комфорту, відповідного рельєфу, наявності Чорного та Азовського морів, водойм і річок, Українських Карпат і Кримських гір, які мають всі умови для організації відпочинку людей.

Як відомо, розрізняють природні рекреаційні та соціально-економічні ресурси. Природні рекреаційні ресурси – це природні умови, явища та об'єкти, які є сприятливими для відновлення духовних та фізичних сил людини. Тому їх варто знати й по-можливості побувати в рекреаційних зонах різних територій (перш за все – рідного краю). Соціально-економічні рекреаційні ресурси охоплюють місця, пов'язані з життям та діяльністю відомих людей: учених, письменників, науковців; культурні об'єкти, пам'ятники і пам'ятки архітектури, історії, археологічні стоянки (наприклад Трипільської культури на Черкащині), етнографічні музеї; сучасні економічно розвинені підприємства виробничої і невиробничої сфери. Не менш важливою метою курсу є надання молоді знань про одну з невеликих територій України – рідного краю. Вивчення курсу здійснюється паралельно з вивченням екологічних проблем різних територій.

Варіативність змісту курсу “Рекреаційна географія” досягається за рахунок різних підходів до відбору змісту в основі якого виділяють дидактичний і методологічний аспекти. Дидактичною метою такого підходу є здобуття знань про Землю та побудова єдиної картини світу. В основі методологічного підходу лежить науковий метод пізнання, узагальнюється експериментальна частина даних, відбувається надання нових знань, зміст групується навколо найважливіших понять, що мають значення і для природничих, і для гуманітарних та соціальних наук. Ці поняття всебічно вивчаються з позицій різних наук, а головною метою такого підходу до побудови курсу є створення єдиної географічної картини світу. Саме під час вивчення курсу “Рекреаційна географія” враховується специфіка географічного профілю, він забезпечує належний зв'язок з профільними предметами. Під час побудови курсу повинен досягатися мінімальний культурний рівень учнів, подаватися набір знань і вмінь для засвоєння профілю навчання і професійної діяльності. У зміст відбирається інформація – поняття, явища, закони, теорії, що актуальні для даного профілю та професійної діяльності майбутнього вчителя географії.

Вивчення курсу органічно вплітається в систему профільного навчання з географії, з виділенням трьох основних етапів. У початковій школі (підготовчий етап) створюються гуртки, де основною формою роботи з дітьми є екскурсії в природу, в ході яких учні набувають знань природничо-географічного змісту, проводиться вивчення психології кожного учня, з метою виявлення природних задатків і підготовки дітей до поглибленого вивчення географії в основній школі.

Під час орієнтаційного етапу, який здійснюється в основній школі з допомогою практичних робіт, участі в олімпіадах, конкурсах наукових (творчих) робіт, навчально-польових практик підвищується інтерес школярів до вивчення географії, відбувається їх докорінне зацікавлення майбутнім профілем та надаються перші практичні навички в застосуванні здобутих знань з географії й встановлюються перші власні „рекорди” в певних результатах діяльності. Для цього учні самостійно вибирають додаткові години з метою більш глибокого вивчення предметів географічного циклу інваріантної частини навчального плану та факультативних курсів, які доповнюють або поглиблюють курс географії.

В старшій школі (профільний етап) учні, вибравши наступний навчальний заклад старшого ступеня школи (ліцей, гімназія, НВК, професійно-технічне училище, вищий навчальний заклад I-II рівня акредитації), паралельно з вивченням стандартного (обов'язкового для всіх шкіл України) курсу географії вивчають декілька взаємопов'язаних навчальних курсів. Кількість обов'язкових предметів в старшій школі набагато менша, ніж в основній, тому профільна диференціація навчання географії здійснюється за рахунок поглибленого вивчення навчальних дисциплін саме географічного профілю, де головною умовою є підпорядкування вимогам вищих навчальних закладів, навчальний план складається в основному з традиційних загальноосвітніх дисциплін, що не виключає вибір нових навчальних курсів.

Для засвоєння рекреаційної географії як профільного предмету на високому рівні розробляються спеціальні модульні навчальні технології адаптовані до специфіки школи й індивідуальних особливостей учнів. Ця ланка профілізації географічної освіти не повинна йти врозріз з державним загальноосвітнім стандартом і враховувати державний стандарт вищої педагогічної освіти. Безперервність педагогічної географічної освіти ми вбачаємо саме в моменті наступності, який прослідковується у взаємозв'язку профільного навчання географії в школі з переходом до базової підготовки майбутнього вчителя (бакалаврська, магістерська підготовка вчителів-географів, підготовка вчителів до викладання інтегрованих курсів, поглиблення їх психологічної підготовки тощо).

Саме тому профільне навчання географії в школі повинне закладати фундамент формування особистості майбутнього вчителя, який володіє глибокими знаннями рідної мови, географії, історії України, й інших держав, який бачить себе свідомим, висококваліфікованим спеціалістом, що будує свої майбутні кар'єрні східці за принципами духовності і природовідповідності. Для цього ще під час здійснення орієнтаційного етапу профільного навчання географії повинні забезпечуватися умови для відповідного вибору усіма учнями профілю відповідно до своїх інтересів та можливостей, тобто створення в заданому регіоні достатньої кількості різних

навчальних закладів з усім спектром профільних напрямків. Для досягнення бажаних і потужних освітніх результатів повинна здійснюватися гуманізація освітньої системи, яка характеризується взаємодією і взаємопроникненням попередньої і наступних навчально-виховних ланок за змістом і навчальними технологіями, раціональним поєднанням диференційованих та інтегрованих навчальних предметів. Зокрема, це стосується і географії де необхідне налагодження дієвої діагностики рівня навчальних досягнень учнів основної школи, профконсультаційна психодіагностика з метою визначення професійних інтересів і можливостей школярів для створення однорідних за підготовленістю та інтересом до вчительської професії класів.

Отже, однією з умов здійснення профілізації навчання географії є процес інтеграції шкільної та університетської системи освіти, який бажано здійснювати без екзаменаційного переходу від випускного класу до першого курсу університету. Тому повинні бути створені всі умови для методичного та наукового забезпечення навчального процесу. В цьому можуть допомогти лекції, семінари за участю викладачів природничо-географічних факультетів ВНЗ, різні форми контактів студентів і учнів-старшокласників зокрема, навчально-польові й педагогічні практики, олімпіади, наукові експедиції спільні творчі роботи тощо.

Висновки... Спираючись на ці дослідження, приходимо до висновку, що для оптимізації процесу професійного самовизначення молоді необхідно прискорити пошук засобів розв'язання широкого спектру життєвих проблем, обумовлених залученням особистості в самостійне життя. Саме цей етап життєвого шляху, який пов'язаний із професійним самовизначенням, повинен давати молодій людині можливість повною мірою реалізувати себе, виявляти та стверджувати свою позицію в різних ситуаціях.

Взаємодія старшої школи і ВНЗ за єдиним профілем є реальною моделлю нової форми безперервної педагогічної освіти, яка сприяє створенню розвиненої навчально-матеріальної бази сучасної школи і використанню нових, прогресивніших технологій навчання та виховання, дає можливість повноцінно запроваджувати вже сьогодні профільність освіти.

Література

1. Концепція розвитку профільного навчання у загальноосвітніх школах України // Освіта. – 2003. – № 231 (23). – 27 серпня. – С. 10-11.
2. Головаха Е.И. Жизненная перспектива и профессиональное самоопределение молодежи /Е.И.Головаха. – К. : Просвіта, 1988. – 48 с.

Анотація

У статті розглядається проблема реалізації принципу особистісно зорієнтованого навчання, що значно розширює можливості учня у виборі подальшого власного освітнього напрямку, який відповідає різноманітності його задатків і здібностей, індивідуальним нахилам до того чи іншого виду діяльності відповідно до властивих йому пізнавальних потреб, використовуючи всі умови для індивідуального розвитку.

Аннотация

В статье рассматривается проблема реализации принципа личностно ориентированного обучения, что значительно расширяет возможности ученика в выборе дальнейшего собственного образовательного направления, соответствует разнообразию его задатков и способностей, индивидуальным склонностям к тому или иному виду деятельности в соответствии с присущими ему познавательными потребностями, используя все условия для индивидуального развития.

Summary

The paper deals with the problem of the principle of individually oriented education, which greatly enhances the student to choose their own future educational direction, which corresponds to the variety of his inclinations and abilities, individual inclinations to a particular activity according to its inherent cognitive needs, using all the conditions for individual development.

Ключові слова: особистісно зорієнтоване навчання, індивідуальний розвиток.

Ключевые слова: личностно ориентированное обучение, индивидуальное развитие.

Key words: individually oriented education, individual development.

Подано до редакції 24.09.13.

УДК 373.5.016:821.161.2]:316.346.2

© 2013

Бутурлим Т. І.

ВПРОВАДЖЕННЯ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Рівноправність чоловіка та жінки – загальновизнаний принцип міжнародного й національного права. Відповідно до Закону України про гендерну рівність 2005 р., має бути досягнутий паритет між статями в усіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення однакових прав і можливостей чоловіка й жінки, ліквідації дискримінації статей, застосування спеціальних заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями статей реалізувати рівні права, надані